بسم الله الرحمن الرحیم

گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری

(دکترین و رویه قضایی)

نویسندگان:

موسی رحیمی- رضا رحیمی دهسوری

با مقدمه:

دکتر علی مهاجری

قاضی دادگستری و مدرس دانشگاه

انتشارات چتر دانش

- عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
Iran. Laws, etc.
- عنوان و نام پدیدآور : گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری (دکترین و رویه قضایی)/ نویسندگان موسی رحیمی، رضا رحیمی‌دهسوری؛ با مقدمه علی مهاجری.
- مشخصات نشر : تهران: چتر دانش، ۱۳۹۸.
- مشخصات ظاهری : ۷۲۰ ص
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۹۸-۵
- وضعیت‌فهرست‌نویسی : فیپا
- یادداشت : کتاب حاضر در سال‌های مختلف توسط ناشران متفاوت منتشر شده است.
- موضوع : آیین دادرسی جزایی -- ایران
- موضوع : Criminal procedure -- Iran
- موضوع : حقوق جزا -- ایران
- موضوع : Criminal law -- Iran
- موضوع : رویه قضایی -- ایران
- موضوع : Jurisprudence -- Iran
- شناسه افزوده : رحیمی، موسی، ۱۳۴۸ - ، گردآورنده
- شناسه افزوده : رحیمی‌دهسوری، رضا، ۱۳۶۶ - ، گردآورنده
- شناسه افزوده : مهاجری، علی، ۱۳۴۰ - ، ویراستار
- رده بندی کنگره : KMH۴۶۰۴
- رده بندی دیویی : ۳۴۵/۵۵
- شماره کتابشناسی‌ملی : ۶۱۰۹۳۶۰

- نام کتاب : گفته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری (دکترین و رویه قضایی)
- ناشر : چتر دانش
- نویسندگان : موسی رحیمی- رضا رحیمی‌دهسوری
- نوبت و سال چاپ : اول- ۱۳۹۹
- شمارگان : ۱۰۰۰
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۹۸-۵
- قیمت : ۹۵۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خ‌منیری‌جاوید(اردیبهشت‌شمالی)،پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرطرف‌دارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی‌که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصّهٔ ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

فهرست

مقدمه ۹

پیشگفتار ۱۱

قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی ۱۳

بخش اول ـ کلیات ۱۵

فصل اول: تعریف آیین دادرسی کیفری و اصول حاکم بر آن ۱۵

فصل دوم: دعوای عمومی و دعوای خصوصی ۲۵

بخش دوم ـ کشف جرم و تحقیقات مقدماتی ۶۳

فصل اول: دادسرا و حدود صلاحیت آن ۶۳

فصل دوم: ضابطان دادگستری و تکالیف آنان ۶۹

فصل سوم: وظایف و اختیارات دادستان ۹۸

فصل چهارم: وظایف و اختیارات بازپرس ۱۲۲

مبحث اول: اختیارات بازپرس و حدود آن ۱۲۲

مبحث دوم: صلاحیت بازپرس ۱۴۶

فصل پنجم: معاینه محل، تحقیق محلی، بازرسی و کارشناسی ۱۵۷

فصل ششم: احضار و تحقیق از متهم، شهود و مطلعان ۱۸۱

مبحث اول: احضار، جلب و تحقیق از متهم ۱۸۱

مبحث دوم: احضار و تحقیق از شهود و مطلعان ۲۱۵

فصل هفتم: قرارهای تأمین و نظارت قضایی ۲۲۳

فصل هشتم: اقدامات بازپرس و دادستان پس از ختم تحقیقات ۲۵۸

فصل نهم: تحقیقات مقدماتی جرایم اطفال و نوجوانان ۲۷۸

فصل دهم: وظایف و اختیارات دادستان کل کشور ۲۸۰

بخش سوم ـ دادگاه‌های کیفری، رسیدگی و صدور رأی ۲۸۷

فصل اول: تشکیلات و صلاحیت دادگاه‌های کیفری ۲۸۷

فصل دوم: رسیدگی به ادله اثبات ۳۲۶

فصل سوم: رسیدگی در دادگاه‌های کیفری ۳۳۵

مبحث اول: کیفیت شروع به رسیدگی ۳۳۵
مبحث دوم: ترتیب رسیدگی ۳۶۱
مبحث سوم: صدور رأی ۳۶۸
فصل چهارم: رسیدگی در دادگاه کیفری یک ۳۷۴
مبحث اول: مقدمات رسیدگی ۳۷۴
مبحث دوم: ترتیب رسیدگی ۳۷۹
مبحث سوم: صدور رأی ۳۸۲
فصل پنجم: رأی غیابی و واخواهی ۳۸۳
فصل ششم: رسیدگی در دادگاه اطفال و نوجوانان ۳۹۱
مبحث اول: تشکیلات ۳۹۱
مبحث دوم: ترتیب رسیدگی ۳۹۲
فصل هفتم: احاله ۳۹۴
فصل هشتم: رد دادرس ۳۹۶
بخش چهارم ـ اعتراض به آراء ۴۰۱
فصل اول: کلیات ۴۰۱
فصل دوم: کیفیت رسیدگی دادگاه تجدیدنظر استان ۴۱۴
فصل سوم: کیفیت رسیدگی دیوان‌عالی کشور ۴۲۲
بخش پنجم ـ اجرای احکام کیفری و اقدامات تأمینی و تربیتی ۴۴۱
فصل اول: کلیات ۴۴۱
فصل دوم: اجرای مجازات حبس ۴۵۷
فصل سوم: اجرای محکومیت‌های مالی ۴۶۵
فصل چهارم: اجرای سایر احکام کیفری ۴۷۶
فصل پنجم: اجرای قرار تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، قرار تعویق صدور حکم، نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی ۴۷۹
بخش ششم ـ هزینه دادرسی ۴۸۳

بخش هفتم ـ سایر مقررات ۴۸۷
بخش هشتم ـ آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح ۴۸۹
فصل اول: کلیات ۴۸۹
فصل دوم: تشکیلات دادسرا و دادگاه‌های نظامی ۴۹۱
فصل سوم: صلاحیت ۴۹۴
فصل چهارم: کشف جرم و تحقیقات مقدماتی ۴۹۷
مبحث اول: ضابطان نظامی و تکالیف آنان ۴۹۷
مبحث دوم: کارشناسی ۵۰۰
مبحث سوم: احضار ۵۰۰
مبحث چهارم: قرار بازداشت موقت ۵۰۱
مبحث پنجم: مرور زمان ۵۰۲
فصل پنجم: وکالت در دادسرا و دادگاه نظامی ۵۰۳
فصل ششم: ترتیب رسیدگی، صدور و ابلاغ رأی ۵۰۳
فصل هفتم: تجدیدنظر و اعاده دادرسی ۵۰۵
فصل هشتم: اجرای احکام ۵۰۶
فصل نهم: زندان‌ها و بازداشتگاه‌های نظامی ۵۰۶
بخش نهم ـ دادرسی الکترونیکی ۵۰۹
بخش دهم ـ آیین دادرسی جرایم رایانه‌ای ۵۱۷
بخش یازدهم ـ آیین دادرسی جرایم اشخاص حقوقی ۵۲۵
بخش دوازدهم ـ سایر مقررات ۵۳۱

پیوست قوانین و مقررات ۵۳۷
آیین‌نامه شیوه رسیدگی و اجرای آراء کمیسیون‌های استانی و ملی جبران خسارت ناشی از بازداشت ۵۳۹
آیین‌نامه اجرایی احراز عنوان ضابط قضایی ۵۴۵
آیین‌نامه تشکل‌های مردم‌نهاد ۵۵۱

آیین‌نامه اجرایی حمایت از شهود و مطلعان ۵۶۱
آیین‌نامه اجرایی شیوه نگهداری اموال توقیف‌شده ۵۶۵
آیین‌نامه شیوه اجرای قرارهای نظارت و تأمین قضایی ۵۶۹
آیین‌نامه میانجی‌گری در امور کیفری ۵۷۵
آیین‌نامه طرز نگاه‌داری اسناد سری و محرمانه دولتی و طبقه‌بندی و نحوه‌ی مشخص نمودن نوع اسناد و اطلاعات ۵۸۱
آیین‌نامه نحوه استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی ۵۸۵
آیین‌نامه اجرایی حدود اختیارات، شرح وظایف و چگونگی بررسی صحنه جرم. ۵۹۳
آیین‌نامه جمع‌آوری و استناد پذیری ادله الکترونیکی ۵۹۹
آیین‌نامه ارائه خدمات الکترونیک قضایی ۶۰۹
از آیین‌نامه اجرایی قانون مطبوعات ۶۱۳
موادی از آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور ۶۱۹
آیین نامه اجرایی مددکاری اجتماعی سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور ۶۲۵
دستورالعمل فوریت‌های قضایی و نحوه عملکرد واحد کشیک ۶۲۷
دستورالعمل راجع به استرداد مجرمین و معاضدت قضایی بین‌المللی ۶۳۱
دستورالعمل ساماندهی زندانیان و کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها ۶۳۵
دستورالعمل نحوه احضار و جلب فرماندهان و مسئولین نیروهای مسلح موضوع ماده ۳ مصوب ۱۳۷۳/۵/٦ مجمع تشخیص مصلحت نظام و مصوبه تفسیری آن به تاریخ ۱۳۷٤/٦/۲ ..... ۶۴۵
قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ۶۵۱
از قانون شوراهای حل اختلاف ۶۵۷
از آیین‌نامه اجرایی قانون شوراهای حل اختلاف ۶۶۳
قانون بیمه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه ۶۶۷

قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی ۶۸۹
از قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساس‌نامه آن ۶۹۱
بخشنامه درباره ستاد اجرایی فرمان امام (ره) ۶۹۳
از قانون نظارت بر رفتار قضات ۶۹۵
از آیین‌نامه اجرایی نظارت بر رفتار قضات ۷۰۱
آیین‌نامه دادسراها و دادگاه‌های ویژه روحانیت ۷۰۳
فهرست منابع ۷۱۳

مقدمه

هستی و خلقت بر مدار نظم و آیین است. نظم به عنوان کیمیـای گـردش تکـوینی مجموعـه نظام خلقت مبیّن این ضرورت در تمام اموری است که بشر در انجام آن ها ایفـای نقـش مـی کنـد. احکام و ضوابط معاملات، عبادات، اشتغالات و هر فعلی که در قلمرو اندیشه می گنجد همگی دلالت بر وجود نظم و آیین و ضرورت آن در عملکردهای آدمی اسـت. دادرسـی بـه عنـوان یـک ضـرورت اجتناب‌ناپذیر نیز مستثنا از این بایسته نیست.

امروزه انجام منظم و منطبق بـر اصـول دادرسـی منصـفانه رسـیدگی‌هـای کیفـری، یکـی از ملاک ها و معیارهای ارزش گذاری برای هر سیستم قضایی است. اداره رسیدگی کیفـری در مرحلـه تحقیقات مقدماتی و یا مرحله دادرسی، بر اساس آیین و نظامات تشریح شده ی قانون گـذار درگـرو دستیابی به مبانی وضع این آیین و اهدافی است که در جهت صیانت از امنیت قضـایی شـهروندان در جامعه، موردنظر بوده است و این دستیابی ممکن نیست مگر با ورود به لایه های زیرین قـانون و کالبدگشایی پیکر مقررات و این ورود نیز درگرو بهره مندی از اندیشه خردورزانی اسـت کـه همـت خویش را مصروف تبیین و تشریح مقرره‌های قانونی و رونمایی از اهداف بلند قانون‌گذار نموده‌اند.

اثر حاضر که حاصل زحمت و تلاش وافر آقایـان موسـی رحیمـی و رضـا رحیمـی دهسـوری است، در نوع خود می‌تواند دستیابی کاربران حقوق و قضا در عرصه رسیدگی‌های کیفری را محقـق نماید. این اثر نه تنها ره آورد مذکور را برای ارتقای سطح دادرسی کیفری به دنبال دارد، بلکه، خود، به نحوی نقش آیین دادرسی کیفری را در نظام قضایی ایران آشکار می‌سازد.

مطالعه اثر حاضر که ازیک‌طرف تجربه کار قضـایی بـه‌عنـوان مهـم‌تـرین رکـن نگـارش‌هـای کاربردی و از طرف دیگر حاصل دانش نگارندگان آن است بـه علاقـه منـدان بـه حقـوق شـکلی در سیستم جزایی ایران خصوصاً به مقامات محترم قضایی، وکلا و دانشجویان و محققان عرصه حقـوق جزا توصیه می‌شود.

دکتر علی مهاجری
زمستان ۱۳۹۵

پیشگفتار

به نام خداوند بخشاینده مهربان

نباشد همی نیک و بد پایدار — همان به که نیکی بود یادگار
همان گنجِ دینار و کاخ بلند — نخواهد بدن مرِ تو را سودمند
سخن ماند از تو همی یادگار — سخن را چنین خوار مایه مدار
سخن را سخن دان ز گوهر گزید — ز گوهر ورا پایه برتر سزید
توای آن‌که گیتی بجویی همی — چنان کن که برِ داد پویی همی

شاهنامه فردوسی

سلامت و سعادت فرد و جامعه و روح و جسم در گرو کسب رضای خداست[۱] احکام الهی، حدود و مرزهایی است که خداوند مقرر داشته است و اجازه تجاوز[۲] و حتی نزدیک شدن به آن‌ها را نمی‌دهد[۳] یکی از وظایف حکومت برقراری نظم و مجازات تعدی‌کنندگان به حدود الهی است[۴]، دستیابی به حقیقت مستلزم جمع آوری دلایل، تحقیق از متهم، بزه دیده، شاهد و سایر افراد ذی‌ربط در فرآیند دادرسی است، به‌گونه‌ای که به کرامت و حیثیت اشخاص آسیب وارد نشود، شرافت آیین دادرسی کیفری ازآن جهت است که عهده‌دار بیان سازوکارهای رعایت و تضمین عدالت در فرآیند تحقیق، رسیدگی و اجرای حکم است، و اهمیتش به این خاطر است که قوانین جزایی ماهوی را از حالت سکون خارج کرده و با در اختیار قرار دادن ابزار مناسب، مسیر را جهت اجرای عدالت ریل‌گذاری می‌کند.

با توجه به گستردگی منابع مورد نیاز جامعه حقوقی، کتاب حاضر به شرح و تفسیر مواد قانون به ترتیب زیر پرداخته است:

- ✓ **نظریه‌های شورای نگهبان**
- ✓ **دکترین و اندیشه‌های حقوقی**
- ✓ **منابع معتبر فقهی و فتاوای مشهور فقیهان**
- ✓ **آرای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان‌عالی کشور**
- ✓ **آرای قضایی شعب دادگاه بدوی و تجدیدنظر و دیوان‌عالی کشور**

---

۱. سوره مائده، آیه ۱۶ (یَهْدی بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ)
۲. سوره بقره، آیه ۲۲۹ (تِلْکَ حُدُودُ اللَّهِ فَلا تَعْتَدُوها وَ مَنْ یَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولئِکَ هُمُ الظالِمُونَ)
۳. سوره بقره، آیه ۱۸۷ (تِلْکَ حُدُودُ اللَّهِ فَلا تَقْرَبُوها)
۴. سوره صاد، آیه ۲۶(یَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاکَ خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکُمْ بَیْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ)

- ✓ **نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضاییه**
- ✓ **نظریه‌های مشورتی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح**
- ✓ **قوانین و مقررات مرتبط**

از استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی مهاجری جهت نگارش مقدمه، کمال تشکر و قدردانی را دارد، از جناب آقایان محمدجواد امیرحاجلو، احمد رحیمی و سرکار خانم زهـرا رحیمـی کـه در تدوین این اثر منشأ خدمات ارزشمند بوده‌اند و از سرکار خانم‌ها طاهره امیرحاجلو و هانیه رحیمـی که در ویراستاری و تایپ ایفای نقش نمودند سپاسگزاری می‌شود.

اکنون که در پی استقبال کم‌نظیر شما عزیزان در مدت کوتاهی توفیق چاپ دوم بـا ویـرایش جدید و اضافات قابل توجه، حاصل شد، هم چون گذشته از اندیشمندان و دانشجویان گرامی تقاضـا دارد از طریق نشانی‌های زیر با ارائه پیشنهادها و نظرات نگارندگان را مورد عنایت و لطف قـرار داده و یاری رسانند.

موسی رحیمی
MosaRahimi@hotmail.com

رضا رحیمی دهسوری
RezaRahimi127@yahoo.Com

قانون آیین دادرسی کیفری
مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ با اصلاحات و الحاقات بعدی

۱. نام قانون از «قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری» مصوب ۱۳۷۸به «قانون آیین دادرسی کیفری» در سال ۱۳۹۲ تغییر کرد، همانطوری که در لایحه اصلاح قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی نیز پیشنهاد شده است به قانون آیین دادرسی مدنی تغییر نام دهد، و دلیل این مطلب را باید در ماده ۲۹۴ و توضیحات ذیل آن باید جستجو کرد.

۲. نخستین قانون آیین دادرسی کیفری در کشور در سال ۱۲۹۰ (ه.ش) با عنوان اصول موقت محاکمات جزایی تصویب شد و به‌صورت مکرر در سال‌های قبل از انقلاب مورد تغییر و دگرگونی قرار گرفت. با پیروزی انقلاب اسلامی تحولات بنیادین در نظام دادرسی و دادگستری آغاز شد که ازجمله این تغییرات تصویب قانون دادگاه های عمومی مصوب ۱۳۵۸، قانون اصلاح موادی از آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۶۱، قانون تعیین موارد تجدیدنظر احکام دادگاه ها و نحوه رسیدگی آن ها مصوب ۱۳۶۷، قانون تشکیل دادگاه های کیفری یک و دو و شعب دیوان عالی کشور مصوب ۱۳۶۸، قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳، قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ و قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱ است تا این که قانون آیین دادرسی کیفری در مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۴ مطابق اصل ۸۵ قانون اساسی به‌صورت آزمایشی برای مدت سه سال به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

و در روزنامه رسمی شماره ۲۰۱۳۵ ــ ۱۳۹۳/۲/۳ ویژه نامه ۶۷۶ و قانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی به عنوان بخش های هشتم، نهم، دهم، یازدهم و دوازدهم (مواد ۵۷۱ تا ۶۹۹) به قانون آیین دادرسی کیفری الحاق و مقررات هر دو قانون از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ لازم‌الاجرا است، در روزنامه رسمی شماره ۲۰۲۹۷ مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۰ منتشر شده است. اصلاحیه قانون مشتمل بر ۳۸ ماده در تاریخ ۱۳۹۴/۳/۲۴ به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی رسیده است، اصلاحات نیز از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ لازم الاجرا است، سپس قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور مصوب دهم بهمن ماه یک هزار و سیصد و نودوپنج مجلس شورای اسلامی نیز متعرض اصلاح برخی از مواد قانون آیین دادرسی کیفری گردید که اصلاحات یادشده در متن حاضر اعمال‌شده است.

۳. با پیروزی انقلاب اسلامی، لزوم بازنگری در کلیه ی قوانین، ازجمله قوانین شکلی حاکم بر تشکیلات دادگستری، صلاحیت محاکم و نحوه‌ی رسیدگی به پرونده‌های کیفری احساس شد، در همین راستا، طی دو مرحله لوایحی با عنوان «لایحه اصلاح موادی از قانون آیین دادرسی کیفری» و «لایحه اصلاح قوانین آیین دادرسی کیفری و اصلاحات و ملحقات آن» به مجلس تقدیم شد که پس از بررسی در مجلس شورای اسلامی، به تصویب رسید، لیکن این مصوبات به دلیل ایرادهای شورای نگهبان و برگشت آن به مجلس، شکل قانونی به خود

نگرفت و بایگانی شد در سال ۱۳۷۳ بـا تصـویب قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب، نهاد دادسرا از تشکیلات قضایی کشور حذف شد و به دنبال آن قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفـری در سـال ۱۳۷۸ بـرای پاسـخگویی بـه تشـکیلات جدیـد بـه‌صـورت آزمایشی به تصویب کمیسیون حقوقی و قضـایی مجلس شورای اسلامی رسـید، مجلـس شـورای اسلامی، مدت زمان اجرای آزمایشی این قانون را سه سال تعیین کـرد بـا تصـویب سیاسـت هـای کلان قضایی در مجمع تشخیص مصلحت نظام و تأیید و ابلاغ ایـن سیاسـت هـا از سـوی مقـام معظـم رهبـری در سـال۱۳۸۱، تصـویب طـرح توسـعه‌ی قضـایی توسـط آیـت‌الله شـاهرودی، ریاست وقت قوه‌ی قضاییه در سال‌هـای دهـه‌ی هشـتاد، تحـولات زیربنـایی و اساسـی در نظـام قضایی کشور ازجمله تجدیدنظر در قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب و احیای دادسـرا در مراجع قضایی کیفری را موجب گردید، ازایـن رو، با توجه به نامتناسب بودن قانون آیـین دادرسـی کیفری حاکم مصوب ۱۳۷۸ با تشـکیلات جدیـد قضایی از یک سو و آزمایشی بودن این قـانون از سوی دیگر و عدم تمدیـد مجـدّد مـدت اجـرای آزمایشی آن در مجلس شورای اسلامی در سـال ۱۳۸۸ تدوین قانونی جامع، دائمـی، متناسـب بـا نیازهای روز جامعه و مُلهم از فقه پویـای شـیعه به جای قوانین جاری، ضروری می نمود در همین راستا لایحه‌ی جدید آیین دادرسی کیفری پس از تهیه در قوه‌ی قضاییه، تقـدیم مجلـس شـورای اسلامی شد در مقدمه ی لایحه تقـدیمی قـوه ی قضاییه، از مهم‌تـرین ویژگـی‌هـای ایـن لایحـه انسجام در سیاست‌های کیفری و جنایی برشمرده شده است که شالوده و بنیان نظام عدالت کیفری کشور را در جهت پیشگیری از وقوع جـرم، قضـا زدایی و بهـره‌گیـری از نهادهـای شـبه قضـایی، توسعه ی حقـوق عامـه و حفـظ حقـوق مـتهم و شاکی در همه مراحل رسیدگی، حمایت از حقوق زیان دیدگان از جرم و شهود، دادرسی مبتنـی بـر مشورت و تخصصی کردن شعب، دادرسی همراه با سرعت و دقـت، حمایـت از امنیـت و آسـایش عمـومی جامعـه، دادرسـی ترافعـی و احیـای سیاست‌های کیفری اسلام در نظـام ادلـه اثبـات دعاوی پی‌ریزی می کند، لایحه‌ی مزبور پـس از بررسی تفصیلی در کمیسـیون قضـایی و حقـوقی مجلس شورای اسلامی سرانجام در جلسه ی مـورخ ۱۳۹۰/۳/۲ بـا اصـلاحاتی بـه تصـویب رسـید و در جلسه علنی مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۱۹ مجلس با اجـرای آزمایشی آن به مدت سه سال موافقـت شـد کـه پس از چندین بار اظهارنظر شورای نگهبان مبنی بر اعلام مغـایرت برخـی مـواد ایـن مصـوبه بـا موازین شرع و قانون اساسی و اصلاح این موارد توسط مجلس، سرانجام این مصوبه در جلسـه ی مـورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۱ بـه تأییـد نهـایی شـورای نگهبان رسید بر این اساس، قـانون آیـین دادرسـی کیفری مشتمل بر (۵۷۰) ماده در تاریخ ۱۳۹۳/۱/۲۰ از سوی رئیس مجلس برای اجرا بـه رئـیس‌جمهـور ابلاغ شـد، ازآنجاکـه بخـش‌هـای ششـم و هشـتم مصوبه ی مزبـور تحـت عنـوان «جـرایم نیروهـای مسـلح» و «آیـین دادرسـی جـرایم رایانـه‌ای و تشکیلات، زیرساخت ها و دادرسی الکترونیکـی» در اظهارنظر مورخ ۱۳۹۱/۷/۲۳ شورای نگهبـان مغـایر با قانون اساسی شناخته شده بود و کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس، برای برطـرف کـردن ایـن ایـراد شورای نگهبان، بخش‌های ششم و هشتم را از ایـن مصوبه حذف کرده بود، لذا ایـن دو بخـش مسـتقلاً تحت عنوان «طرح آیین دادرسـی جـرایم نیروهـای مسلح و دادرسی الکترونیکی» تاریخ ۱۳۹۱/۱۰/۶ در مجلس شورای اسلامی اعلام و بـرای بررسـی بـه کمیسیون قضایی و حقوقی ارجـاع شـد، ایـن طـرح طبق اصل ۸۵ قانون اساسی در تاریخ ۱۳۹۲/۱۱/۲۹ توسط کمیسیون قضایی و حقوقی مجلـس شـورای اسلامی با اصلاحاتی به تصویب رسید و در جلسه ی

علنی مورخ ۱۳۹۳/۲/۲۸ مجلس با اجرای آزمایشی آن به مدت سه سال موافقت شد این مصوبه نیز در راستای اجرای اصل ۹۴ قانون اساسی، جهت انطباق با موازین شرع و قانون اساسی به شورای نگهبان ارسال شد، درنهایت شورای نگهبان نظر خود مبنی بر عدم مغایرت مواد این مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی را مورخ ۱۳۹۳/۷/۳۰ به مجلس اعلام کرد گفتنی است در ماده‌ی آخر این مصوبه بیان شده بود که مواد این مصوبه با رعایت ترتیب شماره‌ی مواد، به‌عنوان بخش‌های هشتم، نهم، دهم، یازدهم و دوازدهم به قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ الحاق گردید همچنین در این ماده مقرر شد که زمان اجرایی شدن مجموعه‌ی قانون آیین دادرسی کیفری مصوب۱۳۹۲ و الحاقات مربوط به بخش‌های هشتم تا دوازدهم مصوب ۱۳۹۳ از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ می‌باشد، با وجود این، پیش از شروع اجرای این قانون، با طرح برخی اشکالات و نارسایی‌ها در این قانون، تعدادی از نمایندگان مجلس با ارائه‌ی طرحی تحت عنوان اصلاح برخی مواد آن را خواستار شدند قانون آیین دادرسی کیفری شدند که در تاریخ ۱۳۹۴/۳/۵ به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی و درنهایت تاریخ ۱۳۹۴/۳/۲۷ شورای نگهبان نظر خود مبنی بر عدم مغایرت این مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی را اعلام کرد، این مصوبه از سوی رئیس مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ برای اجرا به رئیس جمهور ابلاغ شد، بر این اساس، مجموعه قانون آیین دادرسی کیفری مشتمل بر قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به همراه الحاقیه ی مصوب ۱۳۹۳ و اصلاحیه‌ی مصوب ۱۳۹۴ از تاریخ ۱۳۹۴/۴/۱ در محاکم کیفری لازم الاجراء شده است. (ر.ک: قانون آیین دادرسی کیفری، مصوب ۱۳۹۲با اصلاحات و الحاقات بعدی در پرتو نظرات شورای نگهبان، ص۵).

- **قوانین مرتبط:** از قانون مجازات اسلامی مصوب **۱۳۹۲**: ماده **۱۱** ـ قوانین زیر نسبت به جرایم سابق بر وضع قانون، فوراً اجرا می‌شود: الف ـ قوانین مربوط به تشکیلات قضایی و صلاحیت ب ـ قوانین مربوط به ادله اثبات دعوی تا پیش از اجرای حکم پ ـ قوانین مربوط به شیوه دادرسی ت ـ قوانین مربوط به مرور زمان تبصره: درصورتی‌که در مورد بند(ب) حکم قطعی صادر شده باشد، پرونده برای بررسی به دادگاه صادرکننده حکم قطعی ارسال می‌شود.

بخش اول ـ کلیات

فصل اول: تعریف آیین دادرسی کیفری و اصول حاکم بر آن

ماده ۱ ــ آیین دادرسی کیفری مجموعه مقررات و قواعدی است که برای کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، میانجی گری، صلح میان طرفین، نحوه رسیدگی، صدور رأی، طرق اعتراض به آراء، اجرای آراء، تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضایی و ضابطان دادگستری و رعایت حقوق متهم، بزه‌دیده و جامعه وضع می‌شود.

۱. لفظ «اصول» در عنوان فصل اول، جمع مکسر «اصل» و اصل در اصطلاح حقوقی عبارت است از: ایده‌ای که مجموعه‌ای از مواد قانونی حول آن ارائه می شود؛ منشاء اصل، روح قانون یا برآیند نظریات

حقوقدانان یا نظم خاصی است؛ در زبان فلاسفه، اصول حقوقی، مجموعه ارزش‌های حاکم بر یک نظام حقوقی است؛ اصول دارای انواعی است که بین آن‌ها سلسله مراتب وجود دارد. در صدر آن، اصول طبیعی مثل حق حیات و حق کار قرار دارند. بعضی ثابت، پاره‌ای قابل تغییر، دسته ای بدیع و گروهی سنتی هستند؛ اصل هم چون قاعده دارای کلیت است، اما با درجاتی متفاوت؛ اصل مهم تر و کلی تر از قاعده حقوقی است؛ وجود اصول موجب ارتقای سلامت ساختار حقوقی و فقدان آنها موجب آشفتگی و بی نظمی حقوقی است. (ر.ک: ژان بولانژه؛ اصول کلی حقوق و حقوق موضوعه، ص۱).

۲. واژه «حاکم» در عنوان فصل اول، به «حکومت» مصطلح در اصول فقه باز می‌گردد؛ به این معنا که یکی از دو دلیل در موضوع دلیل دیگر یا در محمول آن به نحو توسعه یا تضییق، تصرف کند، از این رو در موارد سکوت، تعارض یا اجمال قانون آیین دادرسی کیفری، می توان با مراجعه به این اصول حکم را کشف یا با تقدم دلیل حاکم تعارض را حل کرد، همچنین با توسعه یا تضییق دایره شمول آن اجمال و تردید را برطرف ساخت.

۳. «قواعد» متضمن حکمی از احکام کلی است که بتواند نسبت به مصادیق کثیری تطبیق پذیر باشد، مانند: ماده ۱۳: تعقیب امر کیفری که طبق قانون شروع شده است و همچنین اجرای مجازات موقوف نمی شود. ماده ۹۶: انتشار تصویر و سایر مشخصات مربوط به هویت متهم در کلیه مراحل تحقیقات مقدماتی توسط رسانه ها و مراجع انتظامی و قضایی ممنوع است. ماده ۱۰۲: انجام هرگونه تعقیب و تحقیق در جرایم مُنافی عِفت ممنوع است و پرسش از هیچ فردی در این خصوص مجاز نیست. ماده ۱۴۰: تفتیش و بازرسی منزل در روز به عمل می آید. ماده ۱۵۰: کنترل ارتباطات مخابراتی افراد ممنوع است. ماده ۲۳۷: صدور قرار بازداشت موقت جایز نیست. ماده ۳۰۰: در تمامی جلسات دادگاه های کیفری دو، دادستان یا معاون او یا یکی از دادیاران به تعیین دادستان می‌توانند برای دفاع از کیفرخواست حضور یابند. ماده ۱۹۲: تحقیق از شاکی و متهم غیرعلنی و انفرادی است. ماده ۳۵۲: محاکمات دادگاه علنی است. ماده ۳۰۱: دادگاه کیفری دو صلاحیت رسیدگی به تمام جرایم را دارد. ماده ۳۱۱: شرکا و معاونان جرم در دادگاهی محاکمه می‌شوند که صلاحیت رسیدگی به اتهام متهم اصلی را دارد. ماده ۳۳۹: پس از اِرجاع پرونده نمی‌توان آن را از شعبه مَرجوعٌ‌اِلیه، اخذ و به شعبه دیگر. ماده ۳۵۲: محاکمات دادگاه علنی است. ماده ۳۸۲: دادگاه کیفری یک فقط در صورت صدور کیفرخواست و در حدود آن مبادرت به رسیدگی و صدور رأی می‌کند. ماده ۴۴۹: دادگاه به ترتیب وصول پرونده‌ها به‌نوبت رسیدگی می‌کند. تبصره ماده ۴۵۵: عدم رعایت تشریفات دادرسی، موجب نقض رأی نیست. ماده ۴۵۸: دادگاه تجدیدنظر استان نمی تواند مجازات تعزیری یا اقدامات تأمینی و تربیتی مقرر در حکم تجدیدنظر خواسته را تشدید کند. ماده ۴۶۶: شعب دیوان عالی کشور به نوبت به پرونده‌ها رسیدگی می کنند. ماده ۴۶۸: رسیدگی فرجامی در دیوان عالی کشور بدون احضار طرفین دعوا یا وکلای آنان انجام می شود. ماده ۴۸۲: نسبت به حکمی که پس از اعاده دادرسی صادر می شود، دیگر اعاده دادرسی از همان جهت پذیرفته نمی‌شود. ماده ۴۹۴: عملیات اجرای رأی با دستور قاضی اجرای احکام کیفری شروع می‌شود و به‌هیچ‌وجه متوقف نمی‌شود. ماده ۴۹۹: اجرای علنی مجازات ممنوع است. به مقتضای قاعده «ما مِن عامّ الا و قد خُص» معمولا هر قاعده کلی استثنائاتی نیز دارد که با مراجعه به مواد یاد شده می‌توان مشاهده کرد.